

Balla Tibor¹ – Padányi József²

Műszaki kiválóságok: Schmoll Endre

Engineer Geniuses: Endre Schmoll

A műszaki kiválóságok között ebben a publikációban egy I. és II. világháborúban is harcolt katonát mutatunk be. Olyan katonát, aki mind az elmélet, mind a gyakorlat terén maradandót alkotott. Foglalkozott a műszaki támogatás szinte valamennyi területével. Maradandó alkotása a Haditechnikai Ismeretek I–III. kötet, amely még ma is sok, hasznosítható ismeretet tartalmaz.

Kulcsszavak: haditechnika, páncélvonat, gépesítés, állandó erődítés

In our series about notable military engineering officers, this current study deals with a soldier who fought in both World Wars; an officer who had significant achievements in theory and practice as well. He has dealt with almost every field of engineering support. His most lasting achievements are the textbooks Haditechnikai Ismeretek I–III. [Rudiments of military technique I–III], which contain much, today still applicable information.

Keywords: military technology, armored train, mechanisation, permanent fortification

1. ábra. Schmoll Endre arcképe

Forrás: Jacobi Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Budapest, Közlekedési Nyomda K. F. T., 1938. 530.

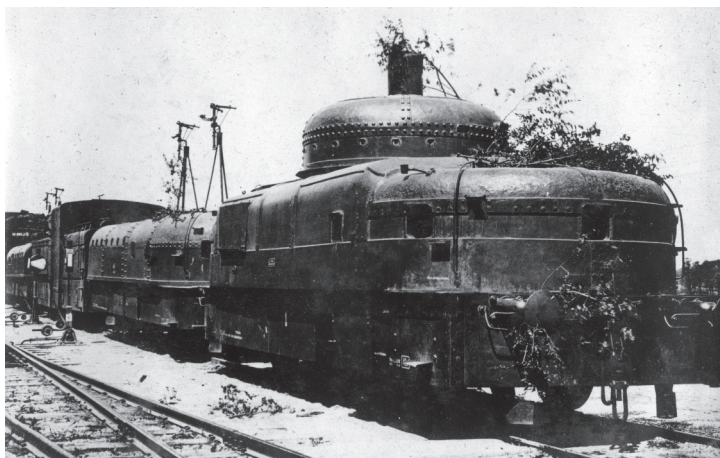
¹ Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, kutatóprofesszor, e-mail: balla.tibor@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2476-8981>

² Nemzeti Közszerológati Egyetem, egyetemi tanár, e-mail: padanyi.jozsef@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6665-8444>

Schmoll Endre 1894. április 17-én született a Nógrád vármegyei Patvarc községben, római katolikus vallású családban. Édesapja Schmoll Endre magyar királyi pénzügyi ellenőr, édesanyja Latkóczy Margit. Katonatiszti és tábornoiki pályája végéig nőtlen maradt. Anyanyelvén kívül németül tökéletesen, franciául gyengén beszélt.

A katonatiszti pálya alapjait az Osztrák–Magyar Monarchia nagy hírű katonaiskoláiban sajátította el: 1905 és 1909 között a császári és királyi katonai alreáliskola négy osztályát végezte jó eredménnyel, majd 1909-től 1912-ig a császári és királyi katonai főreáliskola három évfolyamát abszolválta jó összeredménnyel, mindkettőt Kismartonban. Az 1912–1914 közötti időszakban a császári és királyi Műszaki Katonai Akadémia két évfolyamát fejezte be magyar állami alapítványi helyen Mödlingben. 1922 és 1924 között a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia Tiszti Továbbképző Tanfolyamát (a Hadiakadémiát) végezte el Budapesten.³

Már az I. világháború kitörése után, 1914. október 15-én avatták hadnaggyá, majd megkezdte tényleges tiszti szolgálatát a császári és királyi Vasúti Ezredben. A világégés különböző hadszínterein teljesített szolgálatot beosztott tisztként, először a császári és királyi 8. vasúti pótszázadnál. 1914 decembere és 1915 januárja között a császári és királyi 30. vasútépítő század kötelékében vett részt az orosz fronton a bochniai vasúti híd helyreállításában, 1915 januárja és 1915 áprilisa között pedig a delatyni völgyátjáró helyreállításán dolgozott, közben a MÁV I. és a MÁV VIII. számú páncélvonatainak parancsnoka volt.

2. ábra. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregének IX. számú, motoros lövegkocsi vontatta páncélvonata

Forrás: Fortepan 52263

Ebből az időszakból (1915. május 16.) maradt ránk egy feljegyzés a működéséről: „Ugyanaznap a 8. számú páncélvonat Schmoll hadnagy parancsnoksága alatt Lanczynon keresztül Sadsawka felé futott ki, hol sikerült neki a saját csapatainkon túlhaladva, ellenséges tüzérségi és géppuskatűzben egy ellenséges állásba behatolni és az állásban lévő legénységet egy odairányzott

³ Hadtörténelmi Levéltár, Tiszti anyakönyvi lapok 1652/1894.

ágyúlovással megadásra kényszeríteni; 50 orosz foglyul ejtve – kiket az előfutó kocsin helyezett el – tért vissza Delatynba.”⁴

1915 júniusától a császári és királyi 36. vasúti századdal az olasz hadszíntér isonzói arcvonalszakaszán tevékenykedett (különböző pályaudvarok bővítésében, nagyobb vasúti rakodók építésében, az alsó-krajnai vasútvonal átépítésében, a dutovlje–scopói átrakó pályaudvar, valamint a Dutovlje–Scopo–Gorjansko közötti motoros tábori vasút építésében működött közre). 1915. július 1-jén főhadnaggyá lépett elő. Tevékenysége közben jutott ideje szakmai ismereteinek bővítésére is, hiszen 1916-ban szerelési tanfolyamot végzett a Monarchia közös hadseregének kötelékében. 1916 októberétől a császári és királyi 36. vasúti századdal a belgrádi vasúti híd helyreállításán dolgozott, majd 1917 februárjától az olasz hadszíntér isonzói szakaszán Batuje községnél szabványos nyomtávú vasutat, az Idria-völgyben pedig motoros tábori vasutat épített alakulatával. 1917. október 24-től részt vett az osztrák–magyar és a német csapatok által az olasz hadszíntéren végrehajtott caporettoi áttörés hadműveleteiben, majd az Isonzó folyón átívelő híd helyreállításában Pieris-Turriacónál. 1918 tavaszán részese volt az osztrák–magyar haderő által végrehajtott júniusi piavei offenzíva előkészületeinek, többek között a 35 cm-es „György-üteg” beépítésében segédkezett. 1918 augusztusa és októbere között az elektromos tábori vasúti tanfolyam hallgatója volt Bécsújhelyen. 1918 októberében és november elején ismét az olasz hadszíntéren harcolt, az osztrák–magyar haderő végső visszavonulása során a Motta di Livenza – Casarsa vasútvonal robbantásával és rombolásával nehezítette az antantcsapatok előrenyomulását.⁵

Az 1918 novembere és 1920 közötti tevékenységéről nem állnak rendelkezésre közelebbi adatok. 1920–21 folyamán a budapesti magyar királyi vasútépítő zászlóalj állományába tartozott beosztott tisztként, és 1920-ban géppuskás tanfolyamot végzett. 1921. augusztus 29-től a magyar királyi Honvédelmi Minisztérium Felszámoló Hivatalánál került beosztásba Budapesten. 1922. október 1-jétől 1924. október 1-jéig a budapesti Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyamának (a vezérkari szakképesítést nyújtó Hadiakadémia)⁶ hallgatója volt, közben 1923. szeptember 1-jén századossá léptették elő. 1924. október 1-jétől a magyar királyi Honvédelmi Minisztérium Elnökségének 20 fős állományába osztották be, ugyanakkor tartósan vezényelték a budapesti magyar királyi 1. honvéd utászszázalajhoz csapatszolgálatra.

1925. január 1-jétől a Minőség Ellenőrző Hivatal debreceni kirendeltségének „B” állományába került, egyidejűleg áthelyezték a vezérkari tisztek állománycsoportjába. Közben 1927. augusztus 10. és szeptember 15. között csapatszolgálatra osztották be a szegedi magyar királyi 3. honvéd utászszázalajhoz. 1927. november 1-jétől beosztásai folyamatosan Budapesthez kötődtek, hiszen 1932. augusztus 1-jéig a Budapesti Szabályzatismertető Tanfolyam (Hadiakadémia) tanáráként tevékenykedett. Közben 1929. április 1. és április 30. között csapatszolgálaton

⁴ Vitéz Kalándy Imre altábornagy feljegyzései. In Rónaföldi Zoltán: *Páncélvonataink I. kötet. A kezdetektől a Tanácsköztársaságig*. 2016. 135.

⁵ Jacobi (1938) i. m. 408., 530.; Hadtörténelmi Levéltár Tiszti anyakönyvi lapok 1652/1894 i. m.

⁶ Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békediktátum ugyan megtiltotta a vezérkar működését és a vezérkari képzést a magyar királyi Honvédségben, annak ellenére a Hadiakadémia 1920 őszétől 1938-ig különböző elnevezések alatt (Ludovika Akadémia Tiszti Továbbképző Tanfolyam, Budapesti Szabályzatismertető Tanfolyam) működött a Hungária körúti Pálffy-laktanyában (a mai NKE HHK Campus területén).

tartózkodott a Rendőrújonc Iskolánál, 1931. április 18. és július 27. között pedig a törzstiszti tanfolyam tanára is volt. 1931. november 1-jén őrnaggyá nevezték ki. 1932. augusztus 1-jétől kezdődően, közel öt éven át a magyar királyi Honvédelmi Minisztérium VI–7/k. osztály osztályvezető-helyetteseként ténykedett, és 1935. május 1-jén alezredessé léptették elő beosztásában. Közben 1936. november 15. és 1937. május 1. között csapatszolgálatra vezényelték a magyar királyi 2. honvéd gyalogezredhez.

Az oktatás mindig közel állt hozzá, nemcsak a honvédségi, de a civil szférában is tanított. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen 1935–38 között „A korszerű honvédelem kérdései” címmel tartott kurzust, heti kettő–négy órában.⁷ A Pécsi Erzsébet Tudományegyetemen az 1936–37-es tanévben a Jog- és államtudományi Karon, valamint az orvostudományi Karon „Honvédelmi ismeretek” címmel hirdette kurzusát.⁸ A tudományos ismeretterjesztés sem állt tőle távol, hiszen az országos Tiszti Kaszinó előadás-sorozatában „A korszerű vegyi háború” címmel tartott vetített képes előadást 1938. március 14-én.⁹

1937. március 13-tól a magyar királyi Honvédelmi Minisztérium VI–7/k. osztály osztályvezetőjeként folytatta pályafutását. 1937. május 1-jétől kezdődően a Honvéd Vezérkar Főnöke 7/m. osztály osztályvezetője volt, 1939. május 1-jén pedig ezredesi rangra emelték. 1940. november 1-jétől a magyar királyi Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia parancsnoki teendőit látta el. 1941. május 1. után a magyar királyi Honvédelmi Minisztérium III. csoportfőnök 1. helyettesének beosztását töltötte be, 1942. március 30-tól vezérőrnagyként. 1942. május 1-jétől 1944. október 1-jéig a magyar királyi Honvédelmi Minisztérium III. (anyag) csoportjának főnöke volt, 1944. július 1-jétől altábornagyi rangban. 1944. október 1-jétől a nyugállományba helyezés előtti három havi egészségügyi szabadságát töltötte, de 1945. január 4-én beosztották a totális mozgósítás és harcbaállítás törzsébe. A II. világháború lezárulta után Ausztriában telepedett le. 1949 májusában hunyt el az ausztriai Braunau am Inn településen.¹⁰

Schmoll Endre szakmai felkészültségét, rátermettségét, bátorságát előljárói, valamint a magyar királyi Honvédség vezetői megbecsülték és kitüntetések adományozásával is ismerték, amelyek közül a következőket kapta meg: Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal (két ízben); 1917. Károly Csapatkereszt; 1927. Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme vörös-fehér szegélyes smaragd zöld szalagon; 1932. Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme szalagján a Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal miniatűrjével; Háborús Emlékérem kardokkal és sisakkal; 1934. Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1936. Magyar Érdemrend tisztikeresztje; 1939. július 2. Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme hadiszalagon; 1939. október 15. Tiszti Szolgálati Jel II./A. osztálya; 1940. július 17. Magyar Érdemrend középkeresztje; 1940. október 22. Újóltagos Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Ezüstérme vörös-fehér szegélyes smaragd zöld szalagon; 1941. június 28. Nemzetvédelmi Kereszt; 1941. Erdélyi Emlékérem; 1944. október 19. Légoltalmi Jelvény.

⁷ *A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem tanrendje.* Arcanum.

⁸ *Pécsi Napló,* (1937), január, 13.

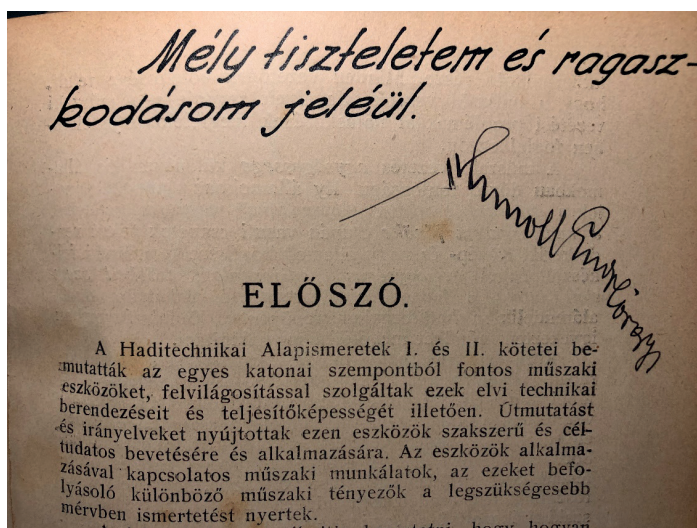
⁹ *Magyarság,* 19. (1938), március.

¹⁰ *Hadtörténelmi Levéltár Tiszti anyakönyvi lapok 1652/1894 i. m.; Szakály Sándor: A magyar katonai felső vezetés 1938–1945.* Budapest, Ister Kiadó Kft., 2001. 302.

A külföldi kitüntetések közül az alábbiaknak volt birtokosa: 1939. október 27. Német Sasrend érdemkereszt I. fokozata; 1940. június 15. Olasz Korona Rend tisztikeresztje.¹¹

Katonai műszaki szakírói munkássága is rendkívül figyelemre méltó. Több önálló kötetet és számos tanulmányt jegyzett szerzőként, amelyek egy része ma is nagy haszonnal forgatható. Kiemelkedik szakírói munkásságából a *Haditechnikai alapismeretek* 1–3. kötete, amelyekben összefoglalta több évtizedes szakmai munkásságának szinte összes gyakorlati tapasztalatát.¹²

Az 1. kötet a szállítási módok és vonalak technikáját, a hídépítést, a robbantástechnikát és a vegyi háború kérdéseit ismerteti. A 2. kötet az erődítési, utász- és fényszóró ismereteket, az aknaharc, hídépítés és folyamátkelés kérdéseit tárgyalja, s külön fejezetben foglalkozik a folyamerőkkel és a vízi szállítás kérdéseivel. A 3. kötet mindazt tartalmazza, ami a műszaki csapatok és intézetek szervezése és alkalmazása szempontjából fontos: anyag- és mechanikai ismeretek; műszaki csapatok szervezési és felszerelési elvei; a műszaki vezetés; műszaki segéd-szolgálat; műszaki számvetések; légi erők hatása a műszaki tevékenységre; gyakorlati példák gyűjteménye. Ebben foglalkozik részletesen a világító és fényszóró technikával, a vízzel való ellátással, a ködösítés kérdéseivel, a mozgástámogatás és mozgásakadályozás lehetőségeivel.

3. ábra. Schmoll Endre saját kezű aláírása

Forrás: a szerzők felvétele

Érdekeség talán – habár abban az időben ez nem ritka –, hogy a kötetek magánkiadásban készültek, közvetlenül a szerzőtől lehetett megrendelni azokat. Az elkészült művek nagy visszhangot váltottak ki a szakmában, itthon és külföldön. Ausztriában a világháborús bajtárs, a po-

¹¹ Hadtörténelmi Levéltár Tisztai anyakönyvi lapok 1652/1894 i. m.; a *Honvédségi Közlöny* 1936–1944 közötti évfolyamai.

¹² Schmoll Endre: *Haditechnikai alapismeretek* 1–3. Budapest, 1929–1933.

zsonyi utászok 2. századának egykori beosztott tisztje, Oskar Regele hadnagy méltatta a szerző munkásságát.¹³ Itthon is rövid idő alatt alapművé váltak a kötetek. Az egyik méltatója így írt: „A műből kiérezhető a szerző alap gondolata, melyet minden egyes fejezetben markánsan kidom- borít s igyekszik már az előrészben az olvasó gondolatkörébe a következő szavakkal beiktatni: »Nem két ellentétes fogalomról van szó, hanem két rokon fogalomról. Nem harcászat vagy technika, hanem harcászat és technika.« Csak örömmel üdvözölhetjük a könyvnek ezen célját, mely a mai fejlett technikát a harcászattal kapcsolatban az őt megillető és rangú helyre sorolja.

A szerző ezen alap gondolat gyakorlati megvalósításához segédkezett is nyújt, így elsősorban a felső vezetés részére, mely hivatott a várható műszaki teljesítményeket mérlegelni és a harc- zászati helyzetbe helyesen beilleszteni. A mérlegeléshez s így tehát a vezető elhatározásához és tervéhez a legfontosabb bázis a minden műszaki ténykedést megelőző alapvető számvetés, melynek segítségével körülbelüli pontossággal megállapíthatók a szerszám-, anyag-, idő- és munkaerőszükségletek. A szerző minden műszaki ténykedés vázolásánál gazdagon bocsátja rendelkezésre ezen szükséges adatokat, s helyenkint beiktatott példákkal a kalkulációk kiviteli technikáját is ismerteti.”¹⁴

A három kötet előszavában a szerző rögzíti, hogy munkáját nemcsak a műszaki tisztiek, de minden döntéshozó számára írta, hiszen műszaki hozzáértés nélkül nem születethetik jó döntés, elhatározás, terv és parancs.

Sajátos előrelátásról tanúskodik a *Repülőekkel (légi úton) szállított romboló osztagok* című írása, amelyet 1930-ban vetett papírra.¹⁵ A cikkben sorra veszi azokat a körülményeket, ame- lyek az I. világháborúban, illetve azt követően váltak meghatározóvá a harc megvívásában. Hihetetlen érzékkel világít rá arra, hogy a légi erő szerepének, súlyának változásával a műszaki támogatás számos eleme is változik. Ez igaz a védekezésre, de igaz a támadó harc műszaki támogatására is. A légi szállítás olyan lehetőségeket nyit meg, amelyekre eddig nem gondol- hattunk. Ilyen a légi szállítású romboló csoport, amely amellet, hogy gyorsan és észrevétlenül képes megközelíteni a célt, arra is alkalmas, hogy mélyen az ellenség hátában tevékenykedjen. Feladataik közé tartozhat a hidak, utak, műtárgyak rombolása, útvonalak, irányok aknásítása. A szerző sorra veszi azokat a mutatókat, amelyek meghatározzák egy ilyen művelet sikerét. Foglalkozik a lehetséges célok bemutatásával – kiemelten a vasút mint a hátszériai szállítás egyik legfontosabb eszköze –, számvetést készít a szállítandó robbanóanyag mennyiségéről, a szükséges időről és munkaerőről. A hatékonyság vizsgálatánál összehasonlító számvetést végez a bombázás és a romboló osztag alkalmazásáról. Összegzésként megállapítja, hogy megfelelő előkészítés mellett a romboló osztagok alkalmazása jelentősen növelheti a harc sikerességét.

A *műszaki alakulatok motorizálása és mechanizálása* című munkájában a gépesítés lehetőségeit és korlátait vizsgálja.¹⁶ Kiinduló gondolata az, hogy erre az időszakra a gyakorlat már meghaladta az elméletet. Olyan fejlődés ment végbe ugyanis a gépesítésben, amelyet a had- erő műszaki csapatai nem követtek. Hiába növekedett a műszaki csapatok aránya (1812-t

¹³ Oskar Regele (1890–1969) 1945 után a Bécsi Hadilevéltár igazgatója, ugyanakkor 1955-ben az Osztrák Állami Levéltár főigazgatója, 1952–1963 között az Osztrák Hadtörténeli Bizottság (alapító) elnöke.

¹⁴ *Magyar Katonai Szemle*, (1931), 6. 298.

¹⁵ *Magyar Katonai Szemle*, (1931), 12. 161–170.

¹⁶ *Magyar Katonai Közlöny*, (1930), 5. 423–436.

véve alapul, az 1930-as évekre 7,3-szorosára nőtt ez az arány), ha a gépesítettség és így a teljesítőképesség nem nőtt. Utóbbi növelésének egyik útja lehet a műszaki munkák magas fokú gépesítése. Az alapvető műszaki támogatási feladatok mindegyike (mozgás támogatása, mozgás akadályozása) jól gépesíthető, az elvégzett munka gazdaságossága, katonai hatékonysága javítható. Ez a tendencia már az I. világháborúban kimutatható volt, hiszen számtalan új technikai eszköz jelent meg a műszaki csapatok felszerelésében. Ezzel párhuzamosan a harcok közvetlenül megvívó fegyvernemek gépesítettsége és mozgékonyasága is javult, ami újabb érv a műszaki csapatok technikai felszereltségének újragondolása mellett.

Schmoll Endre gondolkodását és tollát a korszerű magyar haderő elméleti alapjainak lerakása vezette. Több publikációjában is ez a hívószó.¹⁷ Így részletesen foglalkozott az állandó erődítés, a műszaki vezetés, és a vegyi háború kérdéseivel. Utóbbi téma feldolgozásával más írásában is találkozunk.¹⁸

Minden írásában tetten érhető az a széles körű érdeklődés, amely a más államokban történő haderőfejlesztés felé irányult. Számolatlanul hozza a külföldi példákat, legyen az új eszköz, harcmód vagy szervezeti fejlesztés.

A műszaki vezetésről írott cikke vitát váltott ki a műszaki – elsősorban világháborús tapasztalatokkal is rendelkező – szakemberek körében. Némelyek zokon vették, hogy Schmoll komoly kritikát fogalmazott meg arról, hogy a magasabb szintű katonai vezetésben dolgozó műszaki tisztek hajlamosak voltak csak a műszaki támogatási szempontokat figyelni egy-egy döntés során. Belátható, hogy ebben igaza volt, hiszen önmagában a műszaki támogatás nem értelmezhető, annak összhangban kell állni a harcászati és hadműveleti követelményekkel.

A kritikai hangok sem vitatták ugyanakkor azokat a megállapításokat, amelyek a változtatás igényét hangoztatták. A vita legfontosabb – máig ható – tanulsága az, hogy a „műszaki tisztet kiképzési színvonal (nem anyag) tekintetében a régi hadmérnök törzskarhoz minél közelebb kell hoznunk, különös súlyt helyezve az elméletnek a csapatszolgálatban kötelező gyakorlati kiértékelésére”.¹⁹ Azaz szembesülünk a tisztképzés örök kérdésével, az elmélet és a gyakorlat arányával a képzés során.

Felhasznált irodalom

A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem tanrendje. Online: <https://adtplus.arcanum.hu/hu/search/results/?list=eyJmaWx0ZXJzljogeyJDT0wiOiBblkVMVEVfRWd5ZXRIbWUyW5yZW5k-ZWsiXX0slCjxdWVyeSl6lCjY2htb2xslGVuZlJlln0>

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, Tiszti anyakönyvi lapok 1652/1894

Honvédségi Közlöny. Kiadja a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium. Budapest, 1936–1944.

Jacobi Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Budapest, Közlekedési Nyomda K. F. T., 1938.

¹⁷ A korszerű állandó erődítés. *Magyar Katonai Közlöny*, 18. (1930), 11. 1072–1095., A korszerű műszaki vezetés. *Magyar Katonai Szemle*, 3. (1932), 1. 19–40., A korszerű vegyi háború. *Magyar Katonai Szemle*, 8. (1938), 2. 16–24.

¹⁸ A terep előzetes megfertőzése. *Magyar Katonai Szemle*, 2. (1932), 4. 139–158.

¹⁹ Reich Egon: Korszerű műszaki vezetés. *Magyar Katonai Szemle*, 3. (1933), 1. 623–635.

- Magyarság*, 19. (1938), március. Online: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MagyarsagMilotayPet-ho_1938_03/?query=schmoll%20endre&pg=22&layout=s
- Pécsi Napló*, 46. (1937), 13. Online: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PecsiNaplo_1937_01/?query=schmoll%20endre&pg=118&layout=s
- Reich Egon: Korszerű műszaki vezetés. *Magyar Katonai Szemle*, 3. (1933), 1. 623–635.
- Rónaföldi Zoltán: *Páncélvonataink I. kötet. A kezdetektől a Tanácsköztársaságig*. 2016. Online: <https://mek.oszk.hu/16400/16458/16458.pdf>
- Schmoll Endre: *Haditechnikai alapismeretek 1–3*. Budapest, 1929–1933.
- Schmoll Endre: A műszaki alakulatok motorizálása és mechanizálása. *Magyar Katonai Közlöny*, (1930), 5. 423–436.
- Schmoll Endre: A korszerű állandó erődítés. *Magyar Katonai Közlöny*, 18. (1930), 11. 1072–1095.
- Schmoll Endre: Repülőkkal (légi úton) szállított romboló osztagok. *Magyar Katonai Szemle*, (1931), 12. 161–170.
- Schmoll Endre: A terep előzetes megfertőzése. *Magyar Katonai Szemle*, 2. (1932), 4. 139–158.
- Schmoll Endre: Korszerű műszaki vezetés. *Magyar Katonai Szemle*, 3. (1933), 1. 15–27.
- Schmoll Endre: A korszerű vegyi háború. *Magyar Katonai Szemle*, 8. (1938), 2. 16–24.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, Ister Kiadó Kft., 2001.
- Vitéz Kalándy Imre altábornagy feljegyzései. In Rónaföldi Zoltán: *Páncélvonataink I. kötet. A kezdetektől a Tanácsköztársaságig*. 2016. 135. Online: <https://mek.oszk.hu/16400/16458/16458.pdf>

Internetes forrás

<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=p%C3%A1nc%C3%A9lvonat>